

Отже, опинившись унаслідок програних національно-визвольних змагань в різних державах, Харківщина та Волинь за часів Другої світової війни мали різні можливості для формування власних військових підрозділів. На Харківщині були свої антисоветські загони, підпілля, масові селянські виступи, але їх винищили з коренем до середини 1930-х років. Націоналісти Харківщини мали працювати фактично «з нуля» серед населення, що двадцять років зазнавало впливу комуністичної пропаганди. На Волині ж у міжвоєнний період проводилася національно-освідомлювальна робота, навіть за польської окупації. Тому військовий чинник на Харківщині та Волині для українських націоналістів відігравав різну роль. На Харківщині націоналістичний рух знаходився на стадії формування, а тому націоналісти намагалися використовувати мирні шляхи діяльності, на Волині ж націоналістичний рух був достатньо впливовим, аби заявити про свої претензії. Проте і на Харківщині, і на Волині український національно-визвольний рух розвивався, знаходячи своє вираження у різних формах, зокрема і військових.

Список використаних джерел та літератури

1. Щур Ю. Національно-визвольна боротьба на Наддніпрянщині у 1929–1939 рр. (роздуми на тіл проблеми) / Ю. Щур // *Визвольний шлях*. – 2007. – Кн. 2. – С. 61–78
2. Скоробогатов А. В. ОУН у Харкові за часів німецької окупації / А. В. Скоробогатов // *Укр. іст. журн.* – 1999. – № 6. – С. 81–89.
3. Дарованець О. Передвісник УПА – Володимир Робітницький / Олександр Дарованець, Ігор Марчук, Володимир Мороз // *Визвольний шлях*. – 2002. – Кн. 9. – С. 33–39.
4. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – К. : Дніпро, 1996. – 496 с.
5. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939–1955 / Володимир Сергійчук. – К. : Укр. вид. спілка, 2005. – 840 с.
6. «На мене дуже вплинула Західна Україна...» (Розмова із лауреатом Національної премії ім. Т. Шевченка Анатолієм Дімаровим) // *Кур'єр Кривбасу*. – 2003. – № 166. – С. 3–14.
7. Плющ В. Боротьба за Українську Державу під советською владою / Василь Плющ. – Лондон : Укр. вид. спілка, 1973. – 125 с.
8. Діяльність підпілля ОУН на Сході України: зб. статей. – Дніпропетровськ : [б. в.], 2010. – 131 с.
9. Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. 1941–1950-ті рр. / Володимир Ковальчук. – К. : [б. в.], 2011. – 80 с.
10. Державний архів Харківської області, ф. р-6452, оп. 1, спр. № 3515.
11. Вісті комбатанта. – 1974. – Чис. 5. – С. 94.
12. Немчинский А. Б. Осторожно, мины! / А. Б. Немчинский. – М. : Воениздат, 1973. – 255 с.
13. Архів УСБУ у Харківській області, спр. № 035023.
14. Архів УСБУ у Харківській області, спр. № 21722, т. 1.
15. Чистілін В. Незламні духом / В. Чистілін // *Главное*. – 2011. – № 40.
16. Марчук І. Формування та структура УПА-«Північ» / Ігор Марчук // *Визвольний шлях*. – 2003. – Кн. 8. – С. 23–37.
17. Мороз В. Завершальний етап збройної боротьби ОУН і УПА на українських землях / Володимир Мороз // *Визвольний шлях*. – 2004. – Кн. 8. – С. 72–87.

Микола Посівнич

Життєвий шлях Петра Башука

У статі на основі архівних документів та спогадів висвітлено діяльність Петра Башука в українському визвольному русі. Показано його роль у тогочасних суспільно-політичних процесах у Західній Україні та формування як провідного діяча ОУН в еміграції.

Ключові слова: Організація українських націоналістів, ідеологія, пропаганда, підготовка, бойові акції.

Посивныч Николай. Жизненный путь Петра Башука. В статье на базе архивных документов и воспоминаний освещена деятельность Петра Башука в украинском освободительном движении. Представлено его роль в тогдашних общественно-политических процессах в Западной Украине и формирование как ведущего деятеля ОУН в эмиграции.

Ключевые слова: Организация украинских националистов, идеология, пропаганда, подготовка, боевые акции.

Posivnych Mykola. Life Path Peter Bashuka. Based on archival documents and memoirs, the article it is reflected to activity Peter Bashuk of the Ukrainian national liberation movement. It examines his role in the socio-political processes in Western Ukraine and his formation as a leading activist OUN in emigration.

Key words: Organization of Ukrainian Nationalists, ideology, propaganda, preparation, battle campaigns.

Роль окремої особистості в історії досі є однією з найбільш дискусійних проблем для вчених. Факти із життя багатьох історичних осіб – яскраве підтвердження того, що воля та діяльність окремої людини здатні переломити хід історії. Це підтверджено і світовою, і національною історією. Одним із найважливіших періодів в історії українського народу було минуле століття. Він став апогеєм розвитку визвольного руху та на політичній арені з'явилися особистості, що своєю діяльністю змінювали передбачуваний розвиток суспільства.

Петро Башук, як і багато його ровесників, у дитинстві пережив війни і формування окупаційних режимів. Небажання терпіти це далі поставило його на шлях активної боротьби. Це мало визначну роль у формуванні його психіки і типу майбутнього революціонера. Вони жили у світі підпілля, який мав особливий клімат, у ньому формувалися специфічні характери, воля і відвага.

Башук Петро («Чок», «Зборовський»), син Івана і Анни Бриль, народився 26 листопада 1911 р. в селі Пивовщина (тепер частина с. Себечева Сокальського р-ну Львівської обл.). Навчався в народній школі та у приватній гімназії отців Редemptористів у Львові, закінчив державну гімназію з українською мовою навчання в Перемишлі в 1933 р., де належав до таємного Пласту [9, 152]. Юного Башука так характеризує Іван Бриль: «Будучи від природи цікавим і допитливим хлопчиком, Петро рано навчився читати і писати, любив займався спортом: зимою на лещатах та саморобних ковзанах, а літом – походи з рюкзаком на плечах. Там [в гімназії] налагоджує зв'язки з революційним підпіллям, стає членом ОУН і плекає в собі шляхетні прикмети українського націоналіста, формує і кристалізує свій націоналістичний світогляд» [9, 153].

Башук стає членом ОУН у 1930 р. Після закінчення гімназії був прийнятий в Лювенський університет (Бельгія), але через заборону польських властей, за національною ознакою, не видали державних документів і він не зумів виїхати за кордон. Тому став студентом журналістики Варшавського університету (1933–34 рр). Він належав до керівного ядра ОУН на Белзчині разом з Василем Макаром, Василем Царем, Андрієм Глушком, Михайлом Запесоцьким, Михайлом Погодою [6, 214].

За активну діяльність в ОУН та у зв'язку зі вбивством міністра внутрішніх справ Польщі Перацького Башук стає політв'язнем табору у Березі Картузькій (липень 1934 – березень 1935). Його заарештували в с. Себечів у середині червня 1934 р. з Василем Вавруком. Вони просиділи в белзькій тюрмі три тижні, де до них польські в'язничні сторожі катували і принижували їхню гідність. 7 липня 1934 р. їх доправили до м. Сокаля, де в складі групи із 25 осіб провели демонстративно, щоб усі бачили, містом закутими в кайдани, до товарного вагона котрий вже був заповнений членами ОУН, яких відправляли в концтабір у Березу Картузьку [6, 13–22]. Цей концтабір славився нелюдськими умовами життя в'язнів. Постійне знущання із заарештованих, фізичне й моральне, стало системою і доведене було до тупого садизму. До концтабору вони пройшли закутими в кайдани 5 км. Одразу ж в'язні пройшли т. зв. «ремонт» – їх починали жорстоко катувати, щоб призвичаїти до таких постійних умов. Башука та інших помістили в непристосовані переповнені камери, які були до того ж і з вошиами. Кожен із них отримав власний номер: великий мав носити на плечах, а малий – на лівому рамені. Наприклад, Дмитро Грицай (згодом генерал УПА) отримав № 44, а колега з групи Башука Володимир Макар № 99. Звертатися і зголошуватися вони мали тільки за своїм номером, а в разі порушення були биті. В'язнів щоденно піддавали т. зв. «вишколу» – коли били всіх підряд, за будь-яке найменше відхилення від правил [6, 29–30].

В'язні концтабору мали працювати 10 год на день. Праця була передбачена як одна з форм, поряд із побиттям, фізично-морального ламання. Кожного дня проводилася руханка, яка дуже виснажувала, а харчування було дуже погане. Праця в'язнів зводилася до осушування поліських боліт, будівництва доріг, корчування дерев, сільськогосподарських робіт, функціонування табору та ін. У таких нелюдських умовах в'язні створили самооборону, яку очолювали Роман Шухевич, Володимир Янів, Дмитро Грицай і Михайло Кравців. Політв'язні свій примусовий побут прагнули використати для підвищення знань. Кожен з них був то учителем, то учнем, навчаючи себе й інших знанням різних іноземних мов, основ математики, фізики, філософії тощо. У концтаборі перебували поляки, з якими був певний нейтралітет, а з комуністами відбувалися постійні сутички й бійки. Так Башук мав двобій з одним з цільних комуністів Рахілем Блянком [6, 42, 55, 80, 142, 112–118].

Після такого пекла Башук ще активніше включається в національно-визвольний рух. У 1935–36 рр. – працівник видавництва «Дешева книжка» у Львові. Написав історичний нарис «Святослав Завойовник», збирав матеріали на Горохівщині про історію УНАКОР (Український народний козацький рух), які вийшли у вигляді брошури, а також писав статті до місячника «Молодняк» та двотижневика «Самоосвітник». Був урядником філії Товариства «Рідна школа» у Белзі й Сокалі (1936–1937), організатор читалень Просвіт, кружків Рідної школи та ощадних кас Українського банку. Він постійно їздив у справах до Жовківського, Сокальського і Рава–Руського повітів, а також на Холмщину й Волинь. Поєднуючи свою громадську роботу з підпільною діяльністю, організовував «ламання» т. зв. Сокальського кордону, який влаштувала польська влада щоб унеможливити впливи з Галичини на решту українських земель в складі Польщі. Активно проводив виховні навчання з молоддю та спортивні змагання, мав надзвичайний організаційний хист, який присвятив визвольній справі впродовж усього свого життя. Під цим прикриттям набирав нових членів та розвивав діяльність ОУН. У той же час він стає членом Окружного проводу Сокальщини на чолі з Василем Сидором. Після масових сутичок з поляками та комуністами у с. Варяжі (1936) та Сокалі (1937) стає один із командирів повстансько-бойових груп «Вовки» (25 осіб) під керівництвом В. Сидора («Шелеста») та Василя Макара («Сіроманця»), які повністю переходили в підпілля і здійснювали рейди Волиню й Поліссям, проводячи саботажні акції та замаху на поліцаїв. Весною 1937 р. в с. Поториця В. Макар з Башуком провели першу групу до присяги в складі Петра Канюки, Андрія Вовка, Пилипа Саїка, Миколи Свистуна, Н. Н [5, 215; 7, 459].

Перша акція бойових груп «Вовки» відбулася 12 серпня 1937 р. через заборону в Сокалі на базарі торгувати українцям, бойовики саботували торгівлю польським продавцям. Поліція та «Стшельци» почали чинити погроми щодо українців та масові арешти членів ОУН. Було заарештовано понад 100 осіб, через зраду Дмитра Шклянки, та піддано катуванням. Згодом активних погромників-поляків та зрадників було ліквідовано. Башука й інших звинувачували за злочини у державній зраді та змові з іншими особами через організаційні зв'язки ОУН відокремити територію Західної України від польської держави шляхом збройного повстання [4, 6–9; 5, 216–217].

Петро Башук опиняється в польській тюрмі «Бригідки» у м. Львові на вул. Городоцькій (22.08.1937–16.08.1939), де стає членом Ради політичних в'язнів і учасником масового політичного голодування в 1938 р. За це був окремо ізольований у камері-одиначці на четвертому поверсі тюрми та ще шість раз був покараний дисциплінарними стягненнями й заборонами [4, 1–2, 43]. Один із друзів по тюрмі, Ярослав Гайвас, так описував тодішню ситуацію: «Бригідки – це чималенька частина нашої історії на Західних Землях, це кузня характерів, своєрідна висока школа [університет] українського націоналізму... Власне ми, що частину своєї молодости проводили в тюрмах, як ніхто інший ненавиділи їх. Всі люди люблять і прагнуть свободи, але ніхто так гаряче не прагне її, не цінить так глибоко, як в'язень. Тюрма була для нас, молодих, тяжкою, ні, таки страшною карою, на яку ми наражувалися тільки тому, що наше прагнення кращого життя для народу було сильніше від усього іншого» [3, 68].

Тому не дивно, в Башука була постійна думка тікати з тюрми. Проблемою для провідних членів ОУН – чи можна було втікати з тюрми і залишити майже дві сотні своїх хлопців? Вирішено утікати не для того, щоб заховатися від ворога, а для того, щоб знову включитися у визвольну боротьбу. Від себе, крім Петра Канюки, староста політичних в'язнів В. Сидор подав в кандидати на втечу члена очолюваного ним Обласного проводу П. Башука, а Я. Гайвас – члена Крайового проводу, Василя Турковського [3, 82–84].

Але щоденні проблеми та боротьба за права в обороні в'язнів вимагали уваги й сили, а до того проводилися багато вишколів з виховання членів ОУН, написання доповідей, святкові звернення з нагоди різних роковин. Тому втеча дещо відкладалася в часі. Традицією Бригідок було якнайшвидше усувати відставання членів ОУН, які були часто малограмотними. Такий новоприбулий потрапляв у наполегливу «обробку» своїх друзів у камері і протягом кількох тижнів із задоволенням навчався. Головними предметами були українознавство та ідеологічно-політична проблематика. Членам ОУН давали основні навички з читання мап, планування терену, будування засобів для переходу рік, піротехніки тощо [3, 89–90].

Активна діяльність членів ОУН доводила неспроможність польської поліції в Західній Україні тримати все під контролем, і вона постійно вдавалася до масових арештів і тортур, через них

проходили всі, хто сидів у Бригідках. Так після десятиденного допиту Дарія Цісик ні в чому не зізнався, але Ірина О. і Богдана С. (прізвища невідомі) не витримали шести діб конвеєра і почали свідчити, і як наслідок – почалися нові арешти. Було зрозумілим, що при наступних катуваннях деякі арештовані можуть дати свідчення [3, 91–96].

Тому Рада політичних в'язнів (Турковський, Гладкий, Башук, Гайвас на чолі з Сидором) підготувала план й розіслала доручення: 1) відмовитися від побачення з відвідувачами та на кожний виклик при цьому заявляти про катування; 2) відмова від свідчень у судах й прокуратурі, подаючи попередню заяву; 3) у жодних справах не звертатися до адміністрації, чинити пасивний спротив і не виконувати її наказів; 4) передавати на волю інформацію про цю акцію й писати листи з протестами до суду, прокуратури, преси; 5) зазначені заходи були попереджувальними і, якщо поліція надалі катуватиме арештованих, переходити до інших засобів боротьби. Доручення закінчувалося попередженням про можливість провокацій з боку в'язничної адміністрації і зверталося увага на потребу дотримуватися плану й не робити ніяких індивідуальних дій. Наказ про початок зазначеної акції кілька сотень в'язнів одноставно прийняли [3, 98].

Уночі з 21 на 22 березня 1939 р. у Львові після конгресу Союзу українських студентських організацій під Польщею за наказом польської влади, переляканої зростанням революційних настроїв серед української молоді, поліція арештувала понад сотню учасників. Потрапивши до тюрми, вони відразу діставали інформацію й доручення, що робити. І коли їх викликали на допит, слідчі та судді натрапляли на мовчання. Це було перешкодою для слідства та поліції, а до того ж поширювалася інформація про тортури. Камери наповнювалися все новими політичними в'язнями: студентами, кооператорами, працівниками інших установ, найактивнішими громадянами. До камер почали заходити старшини тюрмової адміністрації, питати в'язнів про їхні потреби, виявляючи при тому величезну до них увагу. Але відповідь була одна: перестаньте катувати наших друзів й надайте людські умови ув'язнення. Одночасно з адміністрацією прокурори й судді викликали в'язнів, показували їм документи про звільнення їх з тюрми, аби тільки зізналися й підписали їх. Але відповідь була завжди одна: припиніть тортури і Провід політв'язнів акцію відкличе. Петро Башук написав 13 скарг на тюрмний побут і незаконні дії адміністрації, жодна з яких не була виконана [4, 43; 3, 99–102].

У тюрмі, здавалося, в'язні розвалють стіни. У камерах було у два-три рази більше в'язнів, ніж за нормою. У камеру Канюки посадили злодія Тадеуша Стемпеня. Башук повідомив Провід, що Канюка переказує. Стемпень зорієнтувався в розкладі ізолятора, побачив можливість утечі й запропонував це їм. У неділю 16 липня 1939 р. вранці в'язнів вивели на велике подвір'я перед шпиталем. Канюка і Стемпень в камері роззброїли сторожа Зелінського та звільнили Башука і Гайваса. На вулиці втікачів помітив тюрмний сторож, який почав погоню: двома пострілами убив Стемпеня, а тоді повернувся в тюрму та підняв тривогу. На початку вул. Клепарівської троє втікачів зійшлися і через Янівський цвинтар перейшли залізницю, у куцах відпочили [11, 51–52; 3, 115–118].

Утеча наробила величезного шуму у Львові та Польщі. Влада була збентежена, бо це була неординарна подія – із «Бригідок» у міжвоєнний період ніхто із в'язнів не втікав. Утікачам дали наказ не потрапляти живими в руки поліції. Облави показували, що поліція здогадується про перебування втікачів у районі Личакова у Львові [3, 126–127].

Провід ОУН направив їх на Волинь, але через великі поліцейні облави вони ще раз повернулися до Львова і тоді крайовий провідник Володимир Лопатинський («Папцьо») надав Башуку інструкції щодо діяльності на Поліссі. Наприкінці 1930-х років ОУН посилювала свою роботу на частково опанованих теренах. Рівень національної свідомості місцевих українців був низький через відсутність громадського руху й установ, якісної освіти, колонізаційну політику поліського воєводи Януша Костека-Бернацького, потужний вплив комуністів тощо. Тому було створено Поліську округу ОУН, а місцеву мережу підсилено кадрами з Галичини та Волині. У серпні 1939 р. на Полісся прибули для допомоги Семену Левицькому («Кліщу») та Андрію Мандзію («Байді»): Петро Башук («Чок»), якого В. Тимчій призначив провідником ОУН на Поліссі, Василь Загакайло («Білий») та Ховайло («Ромашківський»). Їхня діяльність збільшила впливи ОУН на північноукраїнських землях, що згодом стало однією з причин створення на цій території УПА [3, 129; 11, 52].

Упродовж серпня 1939 р. під керівництвом П. Башука досліджено переходи на радянський бік, пункти переховування повстанців у Пінському, Дорогочинському, Столинському, Сарненському, Лунинецькому повітах. Наближення війни докорінно змінювало плани їхньої діяльності. Оксана

Пеленська («Ріко») передала провід П. Башуку, а сама з Люб'язя поїхала до Львова за подальшими інструкціями. Башук із В. Війтюком («Погоню»), С. Левицьким («Кліщом»), А. Мандзієм («Байдою»), В. Загакайлом («Білим»), Ховайлом («Ромашківським») через Янів повернулися на головну квартиру, що була на хуторі Кіндрата Адамського. Їх забезпечували стрільці Кость, Земляк, кур'єри Саша, Вова та Коля. Озброєння у них було слабке, а найбільшим скарбом була маленька бібліотека, машинка до писання і циклостил. Башук з іншими членами ОУН ходив від села до села і готував людей до повстання. Третього вересня 1939 р. провідник ОУН на Поліссі П. Башук розповсюдив відозву та летючки по селах, які надзвичайно вразили поліщуків. У них закликали не йти в польську армію, а вступати в ОУН. Ефект від них був надзвичайний, до них того ж вечора зголосилися перші добровольці [11, 52–53].

Через Земляка комуністи налагодили контакт з ОУН. Після довгих вагань Башук призначив їм зустріч у лісі біля с. Кленки. На цій зустрічі були присутні Башук, Земляк, Байда та Федір з Янова (другий секретар КПЗУ на Поліссі), Лопачук та Прокопович, а також представники партії з Дорогичинщини, Пінщини і Сарненщини. Комуністи зобов'язалися надати людей під командування ОУН, не вести комуністичної пропаганди та дотримуватися військової дисципліни. Федір увійшов до складу повстанського проводу на Поліссі. Комуністам у випадку провалу повстання було гарантовано безпеку і на їх пропозицію відділ названо Поліським Лозовим Козацтвом. Вимогою Федора і товаришів було: надати старшин, зброю і забезпечити всіх керівниками, а також поділити терен відповідальності між присутніми. Зброєю мала забезпечити ОУН у найближчий час. Також було сформовано військовий штаб Поліського Лозового Козацтва, до якого увійшли В. Війтюк («Погоня»), В. Загакайло («Білий»), Ховайло («Ромашківський») та ін. Очолив повстанський відділ П. Башук [11, 54–57]. У звітах ОУН організаторами збройних виступів у Дорогичинському повіті вказано «Вія» та «Орла» [1, 1–2; 2, 8].

Упродовж трьох днів було роззброєно військові станиці і постерунки поліції в околицях Скибич, Кліщів, Мотоля та інших сіл, захоплено значну кількість гвинтівок, один кулемет та багато набоїв. Збройні загони були створені також у Гутові, Дорогичині, Кленках, Окдимири, Скибичах, Стрільній, Янові Поліському (тепер Іваново) [11, 56–59; 12, 99].

З початком Другої світової війни, у вересні 1939 року, в Лозове Козацтво «просунулися» ярі комуністи, що поверталися з польських тюрем, і в рядах патріотів впала дисципліна. Лінія Пінськ–Дорогичин–Кобрин була переповнена втікачами зі заходу Польщі. У містах було багато війська й починався голод. Відбувалися бої з різними відділами польської кінноти, що виїжджали грабувати села. Спроба пацифікації села закінчувалася суворою відсічю військових відділів ОУН на чолі С. Левицьким («Кліщом») та місцевого населення [11, 59–60].

17 вересня 1939 р. Червона Армія перейшла кордон Польщі для «возз'єднання» західніх земель України. Поліське Лозове Козацтво опинилося у складній ситуації – насамперед через те, що в ньому було чимало симпатиків комуністичної ідеології. Деякі члени ОУН (П. Башук, В. Загакайло, С. Левицький, А. Мандзій, Ховайло) з наближенням радянських військ на нараді Проводу ОУН на Поліссі було вирішено відправити назад в Галичину. Перед відходом було змагашиновано значні запаси зброї та різні допоміжні матеріали. Ось як описував прощання з побратимами П. Башук: «Одні в польських шинелях, інші в поліських піджаках. Всі підпоясані. Взуття добре – недавня здобич. Ніхто на голову не брав польської “рогатівки”, навіть ті, що повернулися з польської армії. Стан: 218 людей – до звіту... Я почав робити перегляд. Їхні сірі піджаки, в якому був і я, нагадували мені сірі кабати моїх рідних сторін, а їхні великі очі, з яких виглядала трагедія нашої країни, гляділи прямо в мене і мовчки говорили...» [11, 60].

Групу Башука між Кобрином і Жабінкою схопили поляки й хотіли розстріляти і лише через наближення радянських військ не виконали вирок. Прибувши до Бреста вони сконтактувалися з іншими членами ОУН і поїхали далі на дрезині. У Малориті їх затримали радянські солдати і мали розстріляти як шпигунів, але Башук переконав майора, що вони є комуністами, які сиділи в Березі Картузькій. У Ратно майор їм надав добру підводу і харчів на дорогу. З Ковеля їхня група попрямувала потягом до Львова, де зв'язали контакт зі структурами ОУН і включилися в її загальну діяльність. Команду Поліським Лозовим Козацтвом та провід ОУН на Поліссі перебрав поручник В. Війтюк («Погоня»). Під його керівництвом 22 вересня відділ Лозового козацтва зайняв м. Дорогичин, а наступного дня відступив під натиском загонів радянської армії і був саморозформований [5, 60; 11, 61; 12, 100].

У 1939–1941 рр. Петро Башук виконує обов'язки повітового провідника ОУН Белзчини, був одним із співробітників Крайового провідника ОУН Івана Климів («Легенди»). Наприкінці 1939 р. він з'являється в с. Себечові на фірі, повної зброї, щоб допомогти умиряти польські збройні банди в навколишньому районі. У генерал-губернаторстві (на Закерзонні) організовує сільські кооперативи, Рідні школи, належить до Українського допомогового комітету (УДК), його організаційний референт. Брав участь у підготовці і проведенні вишкільних зборів для молоді в селах Турковичах і Ошові. Брав участь у навчанні в підстаршинській школі в с. Варяж для 50 слухачів разом з Іваном Кравчуком, Петром Мигалем, Василем Дишкантом, Степаном Трохимчуком та ін. Також у Белзі і Варяжі проводилися військові вишколи для 700 членів ОУН, яких поділили на сотні, чоти, рої на випадок початку війни. Найкращих було відібрано в курінь «Нагітгаль». На початку 1941 р. захоплений німцями і вивезений до Кракова із заборонаю повертатися в Україну. Готував членів Похідних груп ОУН для підпільної діяльності в радянській Україні. З початком Другої світової війни нелегально прибуває до Львова, де від імені УДК керує перехідною станицею для радянських військово-полонених на вул. Клепарівській. Займаючи цю посаду, він допомагає звільнитися або втекти багатьом українцям. Щоб уникнути арешту, переходить у Збройне підпілля ОУН і бореться проти німецьких окупантів [5, 97–98; 9, 154].

На початку 1943 р. німецьке гестапо заарештувало Петра Башука й помістило у Львівську в'язницю на вул. Лонського, де його і дружину Наталку Леонтович катував відомий гістапівець-сидист Вірзінг. Однолітня дочка Оксана залишилася без батьків під опікою родичів Романа і Анни Леонтовичів, директора і учительки на Закерзонні. 1 жовтня 1943 р. відправлений, як політ'язень, в окремому вагоні з групою 12 осіб чільних діячів ОУН (Зиновій Матла, Володимир Лобай) в концтабір Авшвіц (Освенцім), зокрема в Біркінау (жовтень 1943 – 18.11.1944). Після прибуття охорона концтабору їх добряче побила. Башуку вдруге було присвоєно в Авшвіці концтабірний номер № 154625. Уся група потрапила в четвертий блок, де ними заопікувався Микола Климишин. Він з З. Матлою підготував список 150 членів ОУН, яких вдалося перевести в 11 блок й тим самим врятувати їм життя. Після звільнення перебував у Кракові, Відні, Празі, Братиславі. У 1945 р. переїхав до Мюнхена, а в 1946 р. до м. Лювена (Бельгія), де був співорганізатором УДК та членом студентської організації. Делегат конгресу «Пакс Романа» в м. Касабланка (Іспанія), м. Фрібургу (Швейцарія), де був вибраний делегатом на Світовий конгрес молоді в Празі у 1946 р. Спричинив до того доктор Іван Леонтович, який керував переходами кур'єрів ОУН в Празі до 1952 р. Там він зустрівся з дружиною Наталією і дочкою Оксаною та нелегально їх переправив до Бельгії. Згодом переїхав до Мюнхена, де працював у Головній управі Ліги українських політичних в'язнів (ЛПУП) та структурах Закордонних частин ОУН під проводом Степана Бандери.

У 1949 р. переїхав до м. Вінніпега (Канада). Активно включився у громадсько-політичне життя діаспори, член Теренового Проводу ОУН(б) Канади. Виконував організаційні доручення Провідника С. Бандери та Голови проводу ОУН Степана Ленкавського в 1950–60 рр. у Південній Америці в місцях компактного проживання українців. Співзасновник кредитної спілки «Віра» в Канаді, член Головної управи Ліги визволення України (з 1954 р. працював Організаційним референтом ЛВУ, створив понад 40 осередків у Канаді) та Братства українців католиків (БУК), Екзекутиви і Президії Конгресу Українців Канади (КУК), організатор Товариства української студіюючої молоді ім. М. Міхновського (ТУСМ) і Спілки української молоді (СУМ) в Канаді та член її Крайової управи, а також в Аргентині, Бразилії, Парагваї. Голова комісії з побудови пам'ятника Т. Шевченка у м. Вінніпегу, засновник Фондації Тараса Шевченка і член її Дирекції, член видавництва і редколегії «Гомону України» та його постійний кореспондент. Він став відомим публіцистом – писав літературні нариси, статті, есе, спогади, які друкувалися на сторінках діаспорних українських видань.

Петро Башук був вихователем 4-го ступеня СУМ, організатор виховно-вишкільних таборів молоді, член Верховної управи Братства св. Миколая, довготривалий управитель видавництва «Поступ». Нагороджений Шевченківською медаллю та почесними грамотами «Просвіти», ТУСМ в Аргентині, видавництва «Поступ». У м. Буенос-Айресі (Аргентина) організував Комітет побудови на цвинтарі пам'ятника відомому бойовикові ОУН Григорію Мацейку («Гонті»). У 1985 р. брав активну участь в Другому конгресі світової ліги українських політ'язнів німецьких концтаборів і тюрем, де увійшов до Головної управи [8, 890–891; 10, 1021–1022].

Помер Петро Башук 29.05.1995 у м. Вінніпезі (Канада) та похований на цвинтарі Святої Родини. Найкращою і короткою характеристикою його життєвого шляху будуть слова відомого діяча ОУН,

воєва УПА Юрія Пашковського («Юрія Борця»): «Скромний, працьовитий, висококультурний і чесний, віданий українській визвольній справі».

Список використаних джерел та літератури

1. Архів ОУН у м. Києві, ф. 1, оп. 1, спр. 190 (Інформація про події на західно-українських землях в серпні–вересні 1939 р.).
2. Підсумкові звіти-таблиці ОУН (вересень 1939 р.) // Архів ОУН у м. Києві.
3. Гайвас Я. Воля ціни не має / Я. Гайвас. – Торонто : Срібна сурма, 1970.
4. Державний архів Львівської області, ф. 255 (Львівська кримінально-слідча тюрма), оп. 1, спр. 2044 (Особова справа арештованого П. Башука).
5. Макар В. Спомини та роздуми. Зібрання творів: у 4 т. / В. Макар ; за ред. М. Кулика, Р. Кулика, П.-Й. Потічного. – Торонто ; Київ : [б. в.], 2001. – Т. 2.
6. Макар В. Спомини та роздуми. Зібрання творів: у 4 т. / В. Макар ; за ред. М. Кулика, Р. Кулика, П.-Й. Потічного. – Торонто ; Київ, 2001. – Т. 4.
7. Мірчук П. Нарис історії ОУН / П. Мірчук ; за ред. С. Ленкавського, Д. Штикала, Д. Чайковського. – Мюнхен ; Лондон ; Нью-Йорк : [б. в.], 1968.
8. Петро Башук – Чок (1911–1995) // Визвольний шлях. – 1995. – Кн. 7. – С. 890–891.
9. Петруха Я. Себечів у розповідях та спогадах / Я. Петруха, І. Бриль. – Жовква : [б. в.], 2004.
10. Пришляк Я. Прощальне слово над могилою сл. п. Петра Башука / Я. Пришляк // Визвольний шлях. – 1995. – Кн. 8. – С. 1021–1022.
11. Чок-Зборовський Ю. [Башук П.] Спогади надбужанця про Лозове козацтво / Ю. Чок-Зборовський // Надбужанщина, Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмщина і Підляшшя : іст.-мемуарний зб. – Нью-Йорк ; Торонто : [б. в.], 1994. – Т. 3. – С. 51–63.
12. Шпіцер В. Крайовий Провідник Володимир Тимчій – «Лопатинський» / В. Шпіцер, В. Мороз. – Львів : [б. в.], 2004.

Акаш Крішан

Бойовий шлях сотні (бригади) УПА «Кубіка»

У статті висвітлено історію формування та діяльності сотні (бригади) УПА-Північ «Кубіка» в 1943–1946 рр. на території Волинської області.

Ключові слова: «Кубік», бригада, сотня, чота, рій, Українська повстанська армія, гітлерівці, радянські партизани, Волинська область.

Кришан Акаш. Боевой путь сотни (бригады) УПА «Кубик». В статье рассматривается история формирования и деятельности сотни (бригады) УПА-Север «Кубика» в 1943–1946 гг. на территории Волинской области.

Ключевые слова: «Кубик», бригада, сотня, чота, рой, украинская повстанская армия, гитлеровцы, советские партизаны, Волинская область.

Krishan Akash. Way Hundreds of Combat (team) UPA «Kubik». The article reviews the formation and activity of the unit of UPA-North by «Kubik» during the 1943–1946 in the Volyn region.

Key words: «Kubik», the brigade, a hundred, Chota, a swarm, the Ukrainian povstanskaya army, the Nazis, Soviet partisans, Volyn region.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сьогодні проблематика участі у бойових діях на території України під час Другої світової війни збройних формувань ОУН-УПА є надзвичайно дискусійною й актуальною. Неабияку увагу дослідженню цієї теми приділяють і фахові науковці, і пошуковці-аматори. Упродовж близько двох десятиліть державної незалежності України вийшла у світ велика кількість статей, монографій, наукових розвідок про діяльність воєнків Української повстанської армії на наших та землях сусідніх країн.

У цій статті на основі опублікованих джерел, спогадів сучасників та новітніх розвідок вітчизняних науковців здійснено спробу простежити бойовий шлях одного з підрозділів Української повстанської армії з групи УПА-Північ – сотні (а згодом – бригади) «Кубіка», котра впродовж